

DE WAN DEL ING

Zes knooppunten
naar de toekomst van
de podiumkunsten

NEDERLANDSE
ASSOCIATIE VOOR
PODIUMKUNSTEN

DE WAN DEL ING

Zes knooppunten
naar de toekomst van
de podiumkunsten

VOORWOORD

Het voeren van een gesprek over de toekomst van de podiumkunsten. Doe het maar eens. In alle pogingen om los te komen van micro-werkelijkheid blijkt het macro-denken bijna altijd een brug te ver. We belanden in discussies over de 'herinrichting van het subsidiebestel', over 'vraag en aanbod', over 'vernieuwing' en – de laatste tijd natuurlijk heel veel – over steunpakketten. Het jachtige 'nu' dicteert, we komen nauwelijks toe aan de trage natuurlijke processen. Corona versterkt het jachtige, maar biedt juist ook de kans om het trage te omarmen. Om afstand te nemen, onszelf de maat te nemen, de fundamente te onderzoeken¹. Ramsey Nasr deed al een briljante aanzet².

Laten we wel wezen. Corona is een gruwel voor de pulserende energie van de live voorstelling, de stuwende dynamiek van de uitdager op het podium versus de uitgedaagde in de zaal. Corona is een gruwel voor de tussen instanties vermangelde artiest, technicus of producent, die nu nog harder moet schrapen om de huur te betalen. Corona is een waarheidsserum. Uit elke duistere hoek van de maatschappij perst Corona dat-wat-het-daglicht-niet-veelt naar boven of naar buiten.

Elk onrecht wordt blootgelegd, elke misstand ontsluit, elke zwakte doorzien. Of het nu de kwetsbaarheid van de zzp-ende violist betreft, het narcisme van de wereldleider, of de misbruiksituaties in familiale context. Alles wordt zichtbaar.

¹ Met dank aan Marjolijn van Heemstra; essay in de Volkskrant, 16 juli 2021

² 'De Fundamente', essaybundel van Ramsey Nasr; De Bezige Bij, maart 2021

Hoe komen we in die overweldigende realiteit nog toe aan het gesprek over de fundamenteën van de podiumkunsten? Er lijkt te veel om over na te denken. We nemen als mensheid onze loopgraven in. We gaan op zijn best discussiëren, op de tsunami van tegenstellingen die het waarheidsserum aan deze maatschappij heeft ontlokt. We benoemen het horizontale verschil, maar schuiven het verticale en diagonale terzijde. We verdedigen ons gelijk, en vergeten het gelijk van de ander.

In die realiteit is het ook de taak van een branchevereniging om zicht te houden op die ene voor ons zo belangrijke vraag: wat is de toekomst van podiumkunsten en hoe verhoudt die zich tot de waarde van kunst in brede zin? Corona niet als waarheidsserum, maar als toverdrank: de kans om de waarde van kunst en podiumkunsten te herijken, ons opnieuw te positioneren, weg te komen van het beknellende gedram over het economische perspectief.

Moeten we kunst niet gaan zien als een pilaar van onze maatschappij, net zoals wetenschap, gezondheidszorg en landbouw? Kunnen we een wereld creëren waarin de lijn tussen kunst en andere domeinen net zo fluïde wordt als die was in het hoofd van Leonardo da Vinci? Kunnen we, met andere woorden, een 'societas universalis' creëren, een maatschappij waarin kunst in het algemeen en de podiumkunsten in het bijzonder kunnen functioneren in hun volle potentieel, als creatieve brandstof voor en verbinder van al die andere pilaren? Een plek op de landkaart van de mensheid, waar we met elkaar terug kunnen keren wanneer we het fundamenteel met elkaar oneens zijn. Omdat we ons er veilig weten – niet slechts veilig wanen – om nieuwe perspectieven te toetsen. Perspectieven die niet alleen ons als kunstenaars aangaan, maar die ons speelveld – ons publiek, in utopische zin: de wereld – inspireren, prikkelen, shockeren, overweldigen. Zonder buiten te sluiten, te negeren, verdacht te maken of te cancelen.

U leest zes perspectieven van zes inspirerende én geïnspireerde schrijvers, denkers, kunstenaars. Allemaal slijpen zij facetten van de diamant die podiumkunsten heet, en tonen ons zijn rijkdom. Wat mij betreft alle zes het begin van een prachtig, traag gesprek.

Tido Visser
bestuurslid NAPK

INHOUDSOPGAVE

- DE WANDELING
Ernestine Comvalius – 8
- EEN NIEUWE TAAL VOOR EEN NIEUWE TIJD
Mounir Samuel – 14
- GAAN WE HET ANDERS DOEN?
Joyce Roodnat – 20
- ACHTER DE VOORDEUR
Floris van Delft – 24
- MOGELIJKHEDEN VOORBIJ SCHAARSTE
Quinsy Gario – 28
- VOET PODIUM
Marjolijn van Heemstra – 32

DE WANDELING

– Ernestine Comvalius

De toekomst van de kunsten zal uiteindelijk in een beleidsdocument met spelregels belanden en het gevecht om de pecunia zal losbarsten. De lobbymachines zullen volop draaien. Wie nu voldoende geld heeft, is in staat om de tektschrijver te betalen die de subsidiegever stroop om de mond smeert. De kleine, de innovatieve, niet in een box te vatten of dat alles en ook nog van kleur, komt terecht in een ontwikkel- of talentenregeling en mag meepiepen.

Het klinkt als een dystopie, maar lijkt heel erg op het huidige vierjaarlijkse circus dat in een baan rondvliegt: de vicieuze cirkel van het kunstenplan.

Probeer dat maar eens te overstijgen en naar een toekomst te verlangen. Weliswaar met dezelfde mensen op dezelfde posten, met dezelfde machtsstructuren en opvattingen, hetzelfde politieke bestel. Dezelfde ontkenning van de historie, verheerlijking van de westerse canon, negeren van de fundamentele bijdrage vanuit andere continenten. Op deze manier de toekomst willen inrichten, lijkt op gerommel in de marges.

In mijn verreijkjer zie ik hoe de Kunsten van hun voetstuk vallen, uit hun gebouwen knallen en in de armen van verschillende gemeenschappen in de samenleving tot leven komen. Ik zie hoe het de zorg wordt van eenieder om de Kunsten te beschermen en te financieren omdat de Kunsten de hartslag en de thermometer, het orakel en de schatkamer, het geheugen en de trots van de samenleving zijn.

Dat ligt zo ver uit de richting, dat ik kies voor bescheidenheid. Ik kies voor een wandeling en voor een gesprek. Ik kies voor een wandeling en neem degenen mee die

een open geest hebben en zich laten verrassen door het ongebruikelijke, soms mystieke. Zoals met zoveel kunstwerken, is zorgvuldig kijken, lezen, herlezen en zelf interpreteren een vorm van genieten, die ik jullie allen toewens.

Zij lopen door het drukke park dat als een groen eiland verstopt ligt in de binnenstad. Hun gewaden wapperen om hun lijf. Links, in zilver en antraciet, loopt Westie en rechts, in okergeel en donkerrood, Neocole.

Vraag mij niet naar hun sekse want zo fluïde als hun kleding is hun stem, is hun sekse. Zij zijn niet te duiden met een binair hij of zij, maar met het veelomvattende hun.

Zij hebben geen oog voor de mensen die in het gras met open mond naar hen kijken of voor de kinderen die naar hun ouders rennen omdat zij zo'n tafereel niet eerder hebben gezien.

'Zie je, jouw perceptie van een conversatie is de mijne niet.' Westie's stem loopt de toonladder af. Een octaaf van c naar c, onderwijl rukkend aan de zilvergrijze cape die van de schouders dreigt te glijden.

'Ja, de mijne kost meer tijd. Mijn conversatie is met Hier en Nu en Vroeger. Nooit met jou alleen, alsof we pasgeboren kuikens zijn.' Neocole's stem blijft in de bassleutel hangen. De beide mensen verstaan elkaar, maar de omstanders horen vreemde tonen, zien de lucht om de twee verkleuren van pasteltinten tot felle elementaire kleuren. De geometrische figuren in de oranje-bruine kleden waarin Neocole zich heeft gedrapeerd, lijken tijdens het lopen te veranderen. Driehoeken lijken rond en vervormen zich in trapezes. De New Age-beweging zou het misschien wel over aura's hebben, maar die zie je toch alleen met een geoefend oog?

De mensen in het park begrijpen de flarden geluiden niet, maar zien hoe na elke spreker de gewaden veranderen. Antracietgrijs van Westie's kleding springt over naar die van Neocole en omgekeerd blijft een donkerrode of okergele streep achter op het gewaad van Westie.

Deze twee zijn met elkaar verbonden, maar zo verschillend. 'Kijk naar die ogen,' fluistert iemand hoorbaar. 'Daar zit het grootste verschil. Bij die linkse zie je blauwgroene sterren en bij de ander roodbruine bergen.'

De omstanders voelen zich weliswaar niet uitgenodigd om mee te lopen, maar beseffen intuïtief dat zij getuige zijn van een bijzondere ontmoeting die invloed op hun leven zal hebben.

Neocole gaat verder met hun betoog over conversaties.

'In Indonesië noemen ze het Musyawarah en in de binnenlanden van Suriname een Krutu. Je stopt pas als iedereen het begrijpt en zich heeft uitgesproken. Het verloopt volgens bepaalde rituelen en...'

'Ja, ja. Daar heb ik over gelezen en in trainingen gebruiken wij de talking stick van de Indianen...'

'Let op je woordgebruik.'

'Hoezo? Ze noemen zichzelf toch ook zo. Niet op alle slakken zout leggen. Het is al ingewikkeld genoeg.'

'Inheemsen. Deze naam is door vertegenwoordigers van de inheemsen formeel vastgelegd bij de Verenigde Naties.'

Westie stapt harder door op de puntige hakken en zucht.

'Sorry, sorry. We kunnen geen gesprek met elkaar voeren of ik word in de hoek gedrukt. Sorry voor het verleden.

Sorry voor het heden. Kunnen we het nu over de toekomst hebben?'

Een felle lichtflits, gerommel aan de horizon en de eerste druppels beginnen te vallen.

Westie frommelt een paraplu uit de zakken van de cape en Neocole stopt abrupt, gaat op een meegebracht kleed zitten, met gekruiste benen, midden in de regen. Hun ademt in en houdt een neusgat met de duim dicht en daarna het volgende neusgat met de wijsvinger en ademt uit. Tien keer, met gesloten ogen. Westie durft niet te lachen, geen commentaar te geven, friemelt ongemakkelijk aan de knoop van de cape en houdt de paraplu halfslachtig boven het eigen hoofd en dat van Neocole, die daar niet om gevraagd

heeft. Nu is niet het moment om het te vragen, dan maar een beetje wel en een beetje niet.

Wanneer Neocole de ogen openslaat is de blik ontspannen en zijn de mondhoeken omhoog gekruld. 'Waar brengt deze weg ons?'

'Ik dacht. Ik denk. Ik stel voor. Bepaal jij het maar,' hakkelt Westie.

'Ja, ja. Neocole mag de richting aangeven, binnen de door jou bepaalde kaders en de door jou gekozen weg.'

'Dat is vals. Dit is wat mij is opgelegd.'

'Ja, en jij hebt de kaders als een gegeven aanvaard. Mooie woorden over buiten de lijntjes kleuren, vooral niet te veel en niet te ver van waar we nu staan. Om de vier jaar is er een evaluatie opgetuigd en lopen wij weer allen in de pas en iedereen die te ver buiten de lijntjes ging, is ingekapseld of uitgespuwd.'

'Is er een andere keus?' Westie gooit het haar omhoog en maakt een paardenstaart.

De twee slaan een hoek om. De regen is opgehouden en Neocole's haar lijkt droog, maar uit de kroezende krullen vallen druppels langs de slapen.

'Ik ben gefascineerd door jouw ogen. Ik weet niet of wij ooit de wereld eender kunnen aanschouwen. Heb je ooit iets gelezen over de filosofie van het zien? Ik heb geleerd om te kijken met jouw ogen, maar jij hebt je nooit hoeven te verdiepen in de mijne. En wanneer je dat wel doet, vervorm je het, begrijp je het op jouw manier en vertaalt het in jouw termen, waarna ik er niets meer van herken.' Neocole kijkt Westie onderzoekend aan, maar Westie slaat de ogen neer.

'Ben je niet te zwaar op de hand? Kunnen we ook gewoon plezier maken, ondanks onze verschillen? Zullen we het over universele thema's hebben? Onze liefde voor theater?'

Alsof Neocole niets gehoord heeft, gaat hun door. 'Ik kan er niet over uit dat de curatoren van het Rijksmuseum nooit het zwarte jongetje op het schilderij van Bartholomeus van der Helst hebben gezien in al die eeuwen. Elk zwart kind ziet hem

meteen. Dat in de standaardwerken van de podiumkunsten de gezelschappen en makers van kleur ontbreken. Ik kan er niet over uit. Jij weet het ook, maar je slaapt er geen nacht minder om.'

'Zeg niet dat we niet samen een toekomst kunnen bouwen, Neocole. Dat wil ik niet horen. Wij zijn collega's.'

De wandelaars vallen neer op een bank in het park en kijken naar de buitelandse kinderen op de speelplaats.

'Goed, laten we luchtig doen. Ik weet een spel. Ik zie ik zie wat jij niet ziet en je vindt het in mijn ogen.' Neocole heeft de gewaden afgedaan en over een schouder gehangen. In een eenvoudig T-shirt en legging doet hun het voorstel.

Westie, wiens stokpaardje de theorie over de spelende mens is, gaat recht zitten en gluurt in de ogen van Neocole.

'Ik zie bergen en zeeën en boten. Als het klopt, mag je knikken.' Neocole knikt. 'Ik zie dat je deuren gesloten houdt voor mij, maar je opent ze wel voor je familie. Daarachter liggen schatten opgeslagen die je eens met mij wilt delen.' Neocole knikt niet. 'Sommige wil je nooit delen.' Nu knikt Neocole. 'Klopt het? Ik zie ook je kracht. Ik zie een hele kring vormoeders die naar je lachen. Wow. Je bent niet alleen. Plots zie ik niets meer. Goed. Het is nu jouw beurt.'

Neocole sluit eerst de ogen en prevelt iets. Daarna leest hun de ogen van Westie. 'Ik zie dat je weet dat het anders moet.

Angst danst door je ogen. Je weet dat het anders moet, maar je hebt nooit geoefend om bescheiden te zijn.

Je doet je best om het anders te zien. Je kunt het niet alleen. Ik zie twijfels. Wordt alles je ontnomen, vraag je je af. Waar kun je nog trots op zijn. Je klemt je tas tegen je aan. Wat betekent dat? O, je bezittingen. Je wilt wel delen, maar je mag niet minder krijgen. Zit ik goed?'

'Wanneer zul jij tevreden zijn, Neocole?'

'Wanneer de aarde kantelt en de verhalen over hoog en laag overboord gaan en de culturele rijkdommen en wijsheden worden omgewoeld en de verloren verhalen de boventoon gaan voeren. Wanneer de bronnen van wetenschap, wijsheid

en cultuur die onteigend zijn, de openlijke erkenning krijgen die zij verdienen.'

'Wanneer ben jij tevreden, Westie?'

'Wanneer jij bereid blijft om met mij mee te wandelen. Ik kan je best volgen. Wanneer je niet meer bang bent om jouw schatten met mij te delen. Wanneer ik durf om het pijnlijke ongemak toe te laten.'

'Laten we verder gaan,' zegt Neocole en springt op.

'De zon is allang ondergegaan, maar kijk hoe de volle maan glimlacht.'

Hun schoenen plakken aan de grond en met een zuigend geluid komt elke voet omhoog.

'Zie je de afdrukken van onze voorouders bij elke stap die wij nemen?' Neocole praat verder, en ze turen beiden naar beneden. 'Wij lopen nu in hun toekomst.'

Westie lacht. 'Ik stap er graag uit. Hun dromen zijn de mijne niet.'

EEN NIEUWE TAAAL VOOR EEN NIEUWE TIJD

– Mounir Samuel

De samenleving is in beweging. Een nieuwe generatie makers, denkers, sprekers, schrijvers en activisten staat op. Het veranderde straatbeeld, de groeiende mondigheid van gemarginaliseerde personen, mondiale bewegingen zoals #metoo, Black Lives Matter en pride, nationale bewegingen zoals Kick Out Zwarte Piet en *decolonize the museum* en de effecten van COVID-19 dwingen de kunst- en cultuursector zichzelf opnieuw uit te vinden.

Onder grote politieke en sociale druk proberen de grote instellingen zich haastig te hervormen. Daarbij worden vaak letterlijk ‘kunstgrepen’ toegepast. Zo wordt er een zwarte vrouw op de omslag van de catalogus geplaatst al werkt er geen zwart persoon binnen de hele organisatie – *window dressing* dus. Wordt er een regenboogweek met bijbehorende vlaggetjes gelanceerd al wordt lhbtq+-inclusie de rest van het jaar genegeerd – een sterk staaltje *pinkwashing*. Of wordt een panel vormgegeven waar voor het oog alle belangwekkende identiteiten worden afgevinkt al wordt hierdoor identitair reductionisme versterkt – *tokenisme*. Deze zogenaamde zichtbare ‘diversiteit’ fungeert vooral voor de bühne en levert steeds meer spanning en ongemak op. Want hoe oprecht zijn dit soort keuzes eigenlijk? Worden makers en artiesten om hun kwaliteit of identiteit geprogrammeerd? Waarom blijven directie en bestuur vaak wit? Hebben desbetreffende personen van kleur en/of queer personen ook wat te zeggen tijdens het maakproces, of worden zij pas achteraf bij de expositie of voorstelling betrokken om ‘heel vereerd’ een kritische noot te verzorgen? Wie verdient er eigenlijk aan wat?

Hoe dragen subsidieregelingen bij aan het probleem van problematisering van zogeheten 'minderheidsvraagstukken'? En waarom ligt er in het theater zoveel aandacht op de emancipatie van bepaalde bevolkingsgroepen?

Het wordt tijd om andere vragen te stellen en nieuwe antwoorden te vinden. Dit alles begint met taal en de vraag wie wat, wanneer, en hoe tegen elkaar mag zeggen (en waarom).

Reden voor mij om op 10 maart 2021 in opdracht van de Code Diversiteit & Inclusie de 'Waarden voor een nieuwe taal' te lanceren. Een handreiking met vijftien waarden die beoogt de kunst- en cultuursector veilig, inclusief en toegankelijk te maken voor iedereen. Hierin werd uitgegaan van vijf kernprincipes als drijfveer en motivatie van duurzame verandering: veiligheid, respect, toegankelijkheid, inclusie en nieuwsgierigheid. Uiteindelijk probeert het document - waar een multi-disciplinaire en multi-identitaire klankbordgroep van zeven personen bij betrokken was - een cultuuromslag te bevorderen en een nieuwe norm te stellen voor samenwerken, samen maken en samenleven.

We kunnen de vele noodzakelijke gesprekken over moeilijke thema's zoals racisme, klimaat, sociale ongelijkheid, vlucht en migratie, kolonialisme, slavernijverleden, lhbtqi+-rechten, genderverhoudingen en beperking en toegankelijkheid niet voeren zonder ons bewust te zijn van de taal die we gebruiken en de spanning (en emoties) die deze oproept. Tegelijkertijd gaat er zoveel gespreksruimte aan semantische discussies op, dat de kern van het daadwerkelijke onderwerp vaak verloren raakt. Door ons bewust te zijn van de waarde van taal en de historie en context van bepaalde woorden, kunnen we een opener en gelijkwaardiger speelveld creëren dat meer personen een gelijke plaats aan tafel geeft. Zo ontstaat meer ruimte voor inhoud en meerstemmigheid. In dit essay behandel ik vier vragen waarmee ik dit metaforische rondetafelgesprek wil faciliteren. Namelijk: wat zeggen we, wat zeggen we niet, wie mag wat zeggen en hoe kunnen we allemaal wat zeggen?

De eerste vraag: wat zeggen we?

De presentatie van vijftien positief geformuleerde waarden was een bewuste keuze. In plaats van een verboden woordenlijst te ontwikkelen (zoals sommige organisaties eerder hebben gedaan) of met een afvinklijst te komen waar iedere communicatiemedewerker diens marketinguitingen naast kan leggen, streeft de handreiking naar duurzame en intrinsieke verandering.

Dit laatste vindt alleen plaats als we ons bewust zijn van de kracht, impact en gevolgen van ons dagelijkse taalgebruik (en vakjargon). De eerste vraag die we onszelf moeten stellen is dan ook: wat zeggen we? Het is onmogelijk om een inclusieve, veilige en toegankelijke kunst- en cultuursector te creëren als het huidige taalgebruik mensen (on)bewust uitsluit, marginaliseert, reduceert of tot een ééndimensionale identiteit terugbrengt.

De vijftien overkoepelende waarden roepen op tot verandering van binnenuit. Ze bieden een radicaal ander perspectief op 'het publiek', die in de handreiking 'de deelnemers' worden genoemd. Ze sluiten personen in, die hiervoor niet eens in de taal bestonden. Ze zetten gemarginaliseerde personen in hun kracht. Ze dagen instituten uit om een taal te gebruiken waar iedereen toegang tot heeft en mede-eigenaar van kan zijn. En bovenal maken ze een blijvende discussie los over de taal die we nu en in de toekomst gebruiken.

Door geen taalgids maar een waardendocument op te stellen behoudt de handreiking ook in de (nabije) toekomst haar zeggingskracht. Taal is constant onderhevig aan verandering en weerspiegelt het maatschappelijk debat en sociale discours van dat moment. Daar waar tot voor kort de term 'slaven' werd gebruikt, is het nu correct om 'tot slaaf gemaakten' te hanteren. Wellicht dat we over vijf jaar weer een heel andere term gebruiken. Dit concrete voorbeeld zal dus wellicht snel verouderd zijn. De waarde 'wij dekoloniseren de taal' niet. Die vraagt immers per discipline, context, situatie een andere invulling.

De tweede vraag: wat zeggen we niet?

De Nederlandse taal is een product van geschiedenis, geografie en tijd. De taal weerspiegelt de opvattingen van de dominante machtsgroep die in de beschrijving van 'de ander' zijn eigen superioriteit en machtspositie versterkt ziet (*othering*). Zo is iedereen en alles in Nederland een scheldwoord (homo, Turk, Jood, wijf, 'het n-woord'), behalve de witte cisgender heteroseksuele valide man. Hij is niet eens in één woord te vangen. Eeuwenlang was hij het centrum van waaruit werd gesproken, geschreven, geschilderd, gecomponeerd, gedirigeerd, gemaakt, gewerkt en gekeken. Wie een nieuwe taal leert, komt vanzelf woorden en uitdrukkingen tegen die in diens moedertaal niet bestaan. Dit geeft een rijke woordenschat, maar ook een andere kijk op de wereld. Wat geen naam heeft, kan moeilijk worden erkend of besproken. Zo bestaat er geen geschikte Nederlandse vertaling voor de term *whitewashing*. Toch komt dit fenomeen waarbij een wit persoon een oorspronkelijk zwarte rol of personage speelt of zich de ervaringen van zwarte personen, personen van kleur en/of voormalig gevluchten toe-eigent en exploiteert ook (veel) in de Nederlandse theaterwereld voor.

Andere voorbeelden van dergelijke begrippen die geen Nederlandse vertaling of uitdrukking kennen zijn *windowdressing*, tokenisme, *pinkwashing*, *othering* en *tone policing*.

Het gebrek aan eigen woorden en begrippen voor tal van dergelijke mechanismen zegt veel over de staat van het maatschappelijk debat en roept de vraag op: wat zeggen (en erkennen) we niet? Het bewustwordingsproces en het doorbreken van uitsluiting begint bij het benoemen en erkennen van uitsluitingsmechanismen in de taal.

Het zijn tenslotte (ook) Nederlandse problemen die een Nederlandse terminologie verdienen en hopelijk op den duur een eigen oplossing krijgen.

De derde vraag: wie mag wat zeggen?

Door woorden te veranderen of aan het lexicon toe te voegen zijn de wezenlijke problemen niet opgelost. Wie wanneer aan het woord wordt gelaten is minstens even belangrijk als wat die persoon vervolgens zegt.

Zolang bepaalde makers en artiesten als boegbeeld van een hele gemeenschap worden neergezet, of zolang van hen verwacht wordt namens een bepaalde gemeenschap het woord te voeren, hebben zij geen gelijkwaardige, individuele plaats aan tafel en zijn zij feitelijk niet vrij om hun eigen visie en ideeën te presenteren. Wit privilege is om te zijn wat je doet, niet te doen wat je bent. Te vaak worden identiteit en expertise door elkaar gehaald en wordt een persoon en diens werk gereduceerd tot één of meer van diens identiteiten, in plaats van ruimte te geven aan diens unieke kwaliteiten en expertise.

De vierde vraag: hoe kunnen we allemaal wat zeggen?

De handreiking streeft naar een gedekoloniseerde, genderinclusieve en toegankelijke taal voor iedereen. Taal is daarin een vertrekpunt. Het biedt de kaders waarin we communiceren en met elkaar opereren. Taal is geen eindpunt. De laatste, vierde vraag is wellicht dan ook de belangrijkste. Namelijk hoe we allemaal wat kunnen zeggen. Dit vereist naast meerstemmigheid en een culturomslag ook een nieuwe invulling en herdefinitie van de taal zelf. Op dit moment wordt de taal bepaald en vastgelegd door vaste poortwachters. Welke woorden we gebruiken en welke betekenis zij hebben wordt zo feitelijk van hogerhand bepaald. Op de kunstopleidingen en in de instellingen leren mensen de 'juiste' taal en definities te hanteren. Hierdoor blijft de kunst- en cultuursector voor velen een elitair bastion waar een soms haast onbegrijpelijke taal wordt gehanteerd. Als de kunst- en cultuursector echt toegankelijk wil worden dan moet zij accepteren dat taal meer is dan wat in het Groene Boekje staat. Begrijpelijk Nederlands is ook correct Nederlands. 'Tori tijd' is minstens even anno nu als 'story time'.

Door het gesprek in een meerstemmige en waarden-
gestuurde taal te voeren, leren we op den duur op een
nieuwe manier met en over elkaar te communiceren; voor
en achter de schermen, bij het koffiezetapparaat, tijdens
repetities en het schrijfproces, op het toneel, in de coulissen,
tijdens de randprogrammering en tenslotte in de pr- en
marketingteksten. Het is tijd voor een nieuwe taal die wordt
gemaakt door ons allemaal.

GAAN WE HET ANDERS DOEN?

– Joyce Roodnat

Het theater schudde zich als een natte hond en ging welgemoed weer op pad, de toekomst tegemoet. Die leek sprekend op het verleden. We pakten de draad weer op waar hij werd losgeknipt, want we wilden die nare periode zo snel mogelijk vergeten.

Of nee. Het kan ook anders gaan.

Het theater ontwaakte, wreef haar ogen uit, keek in de spiegel en zei tegen zichzelf: we gaan het anders doen.

Nu is het moment.

Ik weet niet wat het wordt, ik weet wel wat ik vrees: restauratie is aantrekkelijk want veilig, maar het insinueert stilstand en stilstand is het einde.

Wat zal ik me blijven herinneren van dit uitgerekte jaar van ziekte en dood en stille angst? Zal ik de woorden ‘anderhalve meter’ weer normaal kunnen gebruiken? Zal ik nog weten van het handenwassen als reddingsboei? Van mondkapjes? Ik zal veel vergeten. Maar niet hoe een demissionaire minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport de minister van Alles werd. Hoe deze minister de kunsten brandmerkte als riskant. Zijn baas, de premier, deed mee en impliceerde elke ‘persconferentie’ opnieuw: Houd op over musea en theaters. Húp, naar de sportschool met jullie.

Zalvend maakte de minister van Alles het karwei af en proclameerde dat ‘je ook níet naar het theater kunt gaan en een mooie dvd kunt opzetten’. Later had hij dat niet zo bedoeld. Maar ook later legde hij nooit uit waarom hij niet had gezegd: je hoeft niet naar een terrasje, je kunt net zo goed thuis een glaasje drinken.

Er is sindsdien veel gesproken en geschreven over het gemak waarmee bewindspersonen de blits maken door laatdunkend over kunst en cultuur te praten. Dat gesprek wordt in de toekomst hopelijk nou eens eindelijk omgezet in collectief en consequent afserven door alle kunstenaars, ongehinderd door vrees voor verlies van subsidies. Dat doet namelijk meebuigen met de ministeriële waan van de dag en zo verandert er nooit iets.

Voor het begin van dat afknagen van het imago wordt altijd gewezen naar Halbe Zijlstra (staatssecretaris van Cultuur 2010–2012). Klopt niet. Het begon al met Elco Brinkman (minister van Welzijn, Volksgezondheid en o ja, Cultuur, 1982–1989), en zijn proleterige inzet op 'topkunst'.

Die topkunst werd afgemeten aan bezoekersaantallen en geld in het laatje en publiek in avondkleding. Sindsdien gaan kunst, cultuur en evenementen door voor één pot nat. Vandaar dat in de coronaperiode wat betreft De Maatregelen vóór alles is gezocht naar een uitweg voor 'de festivals' – niet als blijken van kunst of cultuur, maar als evenementen voor een massaal publiek. Een soort terrasjes. Leuk voor de mensen, vind ik ook, maar podiumkunsten, bioscopen en musea zijn iets anders. Die zijn, eerlijk is eerlijk, vergeleken bij festivals een vorm van je best doen, soms zelfs van hard werken. Wie daar geen zin in heeft, moet dat zelf weten, maar die organiseert zijn eigen pech. Die loopt namelijk iets mis. Oh oh oh, wat elitair. Schande!

Elitair vind ik een moeizame term. Het wordt gebezigd als belediging en geassocieerd met een achtergrond van welstand en uitsluiting van 'gewone' mensen. Het suggereert vanzelfsprekend bezoek van dingen als museum en theater, niet omdat iemand dat leuk vindt maar voor het behoud van status.

Voor mij is 'elitair' een compliment. Wat theater was, kreeg ik niet van huis uit mee. Ik ontdekte het op mijn veertiende toen ik door een lerares Nederlands werd meegenomen naar een tent naast het Amsterdamse Olympisch Stadion, waar ik de musical *Hair* zag. Ik wist niet wat ik meemaakte, want ik wist niet dat er zo iets bestond. Ik was betoverd, dat ook. Ik wilde

meer, maar hoe? Ik mocht een schoolabonnement op het Nationale Ballet en kwam voor het eerst in de Amsterdamse Stadsschouwburg.

Zo begon het en het werd alleen maar meer. Ik wil maar zeggen, ik ben op eigen kracht elitair geworden en ik eis het recht om daar trots op te zijn.

Nu ja, terug naar het nu.

Wat zag ik tijdens de pandemie? In elk geval dat podiumkunsten 'veilig' kunnen, qua maatregelen. Aanvankelijk werd er gespeeld en tot COVID-19-besmetting leidde dat niet. Iedereen die er ook maar iets mee te maken had zag dat, maar het was of het niet telde. Het theater kon de klere krijgen. Het moest dicht.

Het onderlinge vertrouwen, de solidariteit, het zelfvertrouwen ten spijt wist de sector zich niet te verweren. In de podiumkunsten werd de gebalde vuist een opgestoken duimpje: applausje voor jezelf. Af en toe roerde eens iemand zijn staart, maar met zijn allen de beuk erin en het niet pikken, dat lukte pas een beetje in het voorjaar, met dat ingezonden stuk in NRC (10 mei) van Tinkebell en Yoeri Albrecht. En ook dat liep op te weinig uit. Men liet zich intimideren in talkshows en door brullende sociale-mediafiguren. En de deuren bleven dicht. Dat dit gebeurde, moeten we proberen niet te vergeten.

Maar er gebeurde ook iets bijzonders. Voor onze ogen ontwikkelde zich bliksemsnel een serieuze nieuwe vorm: het streamen van voorstellingen. Eerst was dat iets om op neer te kijken. Ook ik schreef dat ik daar geen zin in had, ik wilde theater in het echt, niet tweedehands via een scherm. Maar ik ging overstag, ik moest wel. Ik wilde het theater niet missen en dit was de enige mogelijkheid. En ik werd gegrepen door de spanning van de livestream. Het is geen film en het is geen theater, het werkt op zijn eigen manier en met een andere directheid. Techniek en regie vonden curieus snel hun weg. Ik zag bij het NDT voorstellingen op een manier die als het ware overschilderden wat ik in de zaal zou hebben meegemaakt, met de camera als een extra personage. Ik zag pianiste Tomoko Mukaiyama en

director of photography Reinier van Brummelen het theatrale streamconcert uitvinden. Ik zag Petra Laseur na afloop van een verbijsterend goeie versie van Tsjechovs *Drie Zusters* het decor binnenstormen om de Mary Dresselhuys Prijs uit te reiken aan regisseuse Eline Arbo (via Zoom aanwezig) – tussen de zichtbaar verbaasde acteurs die net hadden gebogen voor hun onzichtbare publiek. Ik zag voorstellingen van het National Theatre in Londen, want wie streamt kent grenzen noch reisdwang.

En het was fantastisch.

Als ik iets aan de toekomst mag opdragen, dan dit: laat die stream niet los. Integendeel. Bouw hem uit tot een nog volwaardiger vorm, en verlos het publiek van hindernissen als ‘uitverkocht’, ‘te duur voor mij’ en ‘buitenland’.

En hoe is het nu, zomer 2021? Er zijn veel theaterkunstenars gedesillusioneerd. En ik geef ze geen ongelijk. Ik snap de performer die me zei: ‘Ik wou dat ik ziek werd. Ik heb geen zin meer om alles te geven voor vijftig bezoekers per voorstelling.’ Ik dacht: je hebt zo gelijk, ik heb trouwens ook helemaal geen zin meer om geïsoleerd in de zaal te zitten – twee lege stoelen links en rechts van me, een lege rij voor en achter me – en zien hoe de spelers manmoedig doen alsof dat geen verschil maakt.

Maar toen liep ik op de stoep Tomer Pawlicki tegen het lijf. Acteur, schrijver, theatermaker. ‘Hoe gaat het ermee?’ zei ik, vrezend voor het antwoord, waarom vroeg ik dat nou, dit was informeren naar depressie, maar dat is nu eenmaal wat men zegt. Hij was aan het schrijven, zei hij, in november kwam er weer een stuk van hem. En trouwens, hij werkte nu ook, met en voor kleuters: ‘Dat mag! En het is waanzinnig interessant!’ Ik sprak met Tomer en ik zag het allemaal weer zitten.

ACHTER DE VOORDEUR

— Floris van Delft

De toekomst van theater wordt misschien beïnvloed door een pandemie, maar uiteindelijk niet gevormd. Als dat zo zou zijn dan waren de theaters bijvoorbeeld al dichtgebleven na het verdwijnen van de pest in de tijd van Shakespeare.

Toch begint mijn aanloop naar de toekomst in de pandemie, eind mei 2020, met een verhaal zoals dat van zoveel makers en groepen. Het is ongeveer twee maanden na het besef dat *Hoe ik talent voor het leven kreeg*, met acteurs, muzikanten en vijftig nieuwkomers¹ op het podium echt niet meer gaat spelen. De tweede helft van de tournee is afgezegd. De trailer uitgepakt. Het contextprogramma *De Expeditie* ontmanteld. De afgelopen maanden zijn verdrietig, angstig en chagrijnig geweest, maar nu komt er weer behoefte om iets te doen. Hoe klein dan ook.

Het is 11 juni 2020 en er staat een nieuwe productie, *Theater van het Weerzien*. Nog nooit hebben we zo snel iets geproduceerd. In de afgelopen drie weken is er een idee gekomen, tekst geschreven, acteurs gecast, gerepeteerd en ook nog subsidie aangevraagd én gekregen. We gaan vandaag voor het eerst drie korte monologen spelen voor de voordeur bij mensen in de Afrikaanderwijk op Rotterdam-Zuid, waar ons kantoor zit. Ik loop mee om te kijken. Het is theater in de puurste vorm: een acteur, een verhaal en publiek.

Ik vind het indrukwekkend. Het spelen voor de voordeur is natuurlijk bijzonder en de gesprekken achteraf ook, want

¹ Vaak wordt de term 'statushouders' gebruikt, maar veel deelnemers aan het project gaven aan deze term niet prettig te vinden.

mensen vertellen soms hartverscheurende verhalen over hoe lang ze al niemand zien en wat dat met hen doet. Maar wat echt indrukwekkend is, is hoeveel mensen 'nee' zeggen. Op sommige speeldagen zijn er hele straten die op een vriendelijke tot ronduit lompe manier het aanbod van een korte voorstelling (zeven minuten) exclusief voor hen en op een veilige afstand weigeren. Zelfs als het giet van de regen sturen mensen de acteurs door naar de volgende deur. Het is indrukwekkend omdat ik, lopend van deur naar deur, voel hoeveel afstand er is tussen die wereld achter de voordeur en ons olijke groepje. Ik had niet verwacht dat iedereen zou staan te springen, maar wel dat de charme van het idee, dat in mijn optiek een cadeautje is, heel groot zou zijn. Nu zie ik argwaan, soms een beetje angst en vooral veel onbegrip. Lege blikken, alsof mensen geen enkel referentiekader hebben om de korte introductie over 'theater' en 'spelen' een belletje te laten rinkelen. En die reactie is niet gebonden aan bijvoorbeeld de grootte van het huis of huidskleur, die heeft te maken met het gevoel 'dit is niet voor mij'.

Dus de vraag is: als we deze mensen niet kunnen overtuigen dat we op hun eigen stoep in zeven minuten iets kunnen vertellen dat óók voor hen is (en gratis), hoe moet dat dan met een voorstelling als *Hoe ik talent voor het leven kreeg* in een schouwburg met dure kaartjes? Ik breek mijn hoofd erover. Wat is de brug tussen die werelden, want als ik mijn kantoor maar uit hoeft te lopen of zoveel mensen hebben geen idee wat we doen, voelt het alsof we op een heel klein eilandje zitten.

Ik heb een oplossing. Er zijn natuurlijk genoeg projecten gedaan waar een groep die niets met theater had bij betrokken was. Dus de oplossing is: een relatie opbouwen. Bij een aantal sleutelfiguren beginnen, gesprekken voeren, vertrouwen winnen en dan langzaam de groep uitbreiden. Maar als ik met zo'n methode al deze mensen moet overtuigen dan zou één wijk bereiken waarschijnlijk mijn levenswerk worden. Dus we moeten een andere methode vinden.

Op dit punt moet ik twee vragen stellen. De eerste vraag: wat heeft dit met de toekomst van het theater te maken? En de tweede: waarom moeten deze mensen naar het theater?

Het antwoord op de eerste vraag heeft te maken met een andere grote gebeurtenis van de afgelopen maanden, namelijk de verkiezingen. Ik ben waarschijnlijk naïef en heb het daarom niet eerder gezien, maar met deze verkiezingen realiseerde ik me ineens hoe rechts ons land is geworden. En dat wilde vroeger niet per se iets zeggen over de houding ten opzichte van kunst en cultuur, maar voor deze vorm van rechts houdt de betrokkenheid op bij de grens van het eigen erf en is alles wat een beetje afwijkt vreemd en daarmee oninteressant of zelfs bedreigend. Bijvoorbeeld een klein eilandje waar een handjevol theatermakers en wat cultuurminnend publiek op zit.

En daarom moet de hele Afrikaanderwijk dus naar het theater. Niet omdat ze rechts zijn, maar om ervoor te zorgen dat er draagvlak komt voor wat we doen buiten de (nu al) cultuurminnende publieksgroepen. Om theater toekomstbestendig te maken, om theater te beschermen tegen de steeds verder oprukkende angst voor alles wat vreemd is. Maar hoe?

Ik weet nog niet hoe we daar een grote slag in kunnen maken. Ik geloof wel dat het kan op onze voorwaarden. Dat het niet betekent dat we alleen maar verhalen moeten vertellen van de bewoners zelf, hoewel daar ook prachtige verhalen liggen. Dat het niet betekent dat er in elke voorstelling een cabaretier of een BN'er hoeft te zitten, hoewel dat ook heel leuk kan zijn. Het vraagt wel een continu besef van de afstand die er is tussen dat publiek en de voorstelling. En dat die afstand door ons verkleind moet worden. Dat begint bij nieuwsgierigheid naar de levens achter al die voordeuren. Dus tot ik de perfecte strategie om hele wijken tegelijkertijd te overtuigen heb gevonden, begin ik in de Afrikaanderwijk.

Ik wil eindigen met een hoopvol verhaal uit de tweede lockdown. In januari spelen we *Theater van het Weerzien* nog een keer. Ook nu regent het, alleen is het ook nog eens ijskoud. Na weer heel veel 'nee', doet bij een klein arbeidershuisje een oude man met een grijze baard open. Hij zegt gelijk 'ja' en staat breed lachend te luisteren naar de monoloog. Bij het eindlied zingt hij mee met tranen in zijn ogen. Dan vertelt hij dat hij al weken met zijn benen in een slaapzak op een blok piepschuim in de woonkamer zit, omdat hij geen geld heeft voor verwarming en 'dat teringwif van de sociale dienst' zijn houtkachel heeft afgekeurd. Omdat ik van de kou ontzettend nodig moet plassen, maar ook omdat ik heel graag even in dit huis wil kijken, vraag ik of ik naar het toilet mag. Naast de wc staat een emmer met water om door te spoelen. Als we weggaan stopt de man nog snel vijf euro in de hand van de actrice. 'We moeten allemaal eten.'

MOGELIJKHEDEN VOORBIJ SCHAARSTE

– Quinsy Gario

Ik ben begonnen met verschillende beginzinnen en kon maar niet kiezen. Het was een gevecht om te beslissen welke het zou gaan worden. Hoe zou ik een tekst over de toekomst beginnen die overhandigd zal worden aan de nieuwe minister van OCW? Er vlogen verschillende scenario's door mijn hoofd over wie die persoon zou kunnen zijn en wat het standpunt van diens partij over de kunsten zou zijn geweest tijdens de verkiezingen. Ik moest dan ook bedenken of de toekomst die voorbereid werd in de plannen van de partij van die minister mijn bestaan als maker zou bedreigen of juist erkennen. Ik moest natuurlijk ook bedenken of we tijdens het Theater Festival al een nieuwe minister zouden hebben en of het Theater Festival überhaupt wel doorgang zou hebben.

De schrikbarende stijging in besmettingscijfers brengt onze sector weer tot een moment van onzekerheid en de vraag is of de middelen die vorig jaar voor ons werden vrijgemaakt nu weer ergens vandaan getoverd zullen worden. Dat de Nederlandse overheid per jaar 14,5 miljard aan subsidies verstrekt voor de fossiele industrie laten we maar even achterwege. Of dat we een situatie hebben waar net iets meer dan 5 miljard aan overheidsuitgaven van het ministerie van VWS nog steeds niet is achterhaald. 100 miljoen daarvan, of eigenlijk 9 miljoen daarvan, is inmiddels gevonden in de broekzak van een voormalige studentenvakbondvertegenwoordiger. We weten inmiddels ook dat het hoger onderwijs moet bezuinigen dus zal de slag richting cultuur ook wel weer gemaakt worden, net als na de bankencrisis.

Mijn intentie was niet om een politieke tekst te schrijven, maar mijn en ons bestaan is politiek. Ik heb recentelijk ook meegedaan aan de verkiezingen en ben nog aan het reflecteren op die ervaring. Onze rol als kunstwerkers om te reflecteren is juist een politieke daad. Of we dat in ons eentje doen, als team of met publiek, de potentie om een reflectie te presenteren die danig kan ontregelen is wat ons gevaarlijk maakt voor de politiek. Politiek zoals nu weergegeven in Nederland, en gestalte gegeven in de managers die zich de politiek in hebben gemanifesteerd om de BV Nederland veilig te stellen boven alles, is de politiek van het behoud van wat we hebben. Er wordt gedacht vanuit schaarste voor degenen die zwak gemaakt worden in de samenleving en vanuit overvloed voor de vlotte babbelaars uit goeie milieus.

Kunst, en zeker de podiumkunsten, toont mogelijkheden voorbij schaarste. Op, achter, naast, voor, boven of in sommige gevallen onder het podium gaan we voorbij het idee dat ons voorstellingsvermogen gebaseerd moet zijn op de bestaande regels. Regels en feiten zijn, net als tijd, constructies. Geconstrueerde kaders waarmee afgebakende uitkomsten worden neergezet. Veel hebben met veiligheid en zorg te maken. Veel met macht en minder met rechtvaardigheid. We zien dan ook dat kunst macht bezit door, in tegenstelling tot de spelers in de politiek waar we nu mee omringd worden, macht niet na te streven. Het gaat om de tijd die iemand vrijwillig geeft om onze reflecties en bedenkzels te ervaren en na het moment van contact nog met zich mee te nemen.

De politieke crisis waar we nu mee leven is één van de toekomst die al eerder voor ons is voorbereid. Waar reflectie werd geschuwd en behoud van macht nagestreefd werd, in plaats van hoe zorgen we voor elkaar en voor elkaars ruimte om te zijn. Er is een armoede van inzicht nagestreefd over de plek van kunst en dat heeft geresulteerd in economische armoede voor ons in de sector: mensen die onderbetaald worden door het geringe beschikbare budget

maar alsnog de sterren van de hemel spelen. We geven veel omdat we denken dat we niet anders kunnen totdat we toch op een dag besluiten te stoppen en onze herinneringen in kelders en naar zolders verdwijnen.

Toen de opdracht kwam voor deze tekst, wilde ik het eigenlijk over die herinneringen hebben. En welke herinneringen welke plekken krijgen in onze voorstelling van de toekomst voor de sector. Je weet pas waar je heen kan gaan als je weet waar je vandaan bent gekomen. Het was ook een zoektocht naar welke verledens ik dan precies zou willen aanhalen. Was het het verleden waarin performancecultuur van tot slaaf gemaakten tot honderd jaar na de afschaffing van slavernij nog met beleid en regelgeving werd verboden op de eilanden die Nederlandse bezetting en kolonisatie gemeen hebben? Was het het verleden van publieke manifestaties van Antilliaanse cultuur in Nederlandse steden dat óf vergeten was óf verwaterd werd om te dienen als citymarketing? De klanken, beelden, geuren en gevoelens van Carnival geven een blauwdruk van mechanismes om andere toekomsten te manifesteren dan de toekomst die de politiek in Nederland ons nu voorhoudt.

Als we de stoet aan mensen en dat samenzijn begrijpen vanuit de Caribische geschiedenis en context dan ging het daar altijd om een toekomst die nog in de maak was en gemaakt werd door ons samenzijn. En laat het nou net dat samenzijn en samenkomen constant bedreigd worden. Het afgelopen jaar kregen we te maken met de communicatiecampagne van de overheid dat begon met 'alleen samen'. De noodzaak voor fysieke afstand werd omgedoopt tot sociale afstand in een van de meest schrikbarende warrige campagnes ooit bedacht. Ons collectief welzijn werd gereduceerd tot een individuele taak en de noodzaak van kunst werd te lang terzijde geschoven. En waar men verzaakt om collectiviteit voor te stellen, verschijnen kwaadaardige stemmen. Gemeenschap en het gemeenschappelijke worden verengd en raken zo in

tegenstelling met dat wat er nodig is: zorg voor elkaar. In de toekomsten die ik voor de podiumkunsten zie, erkennen en gebruiken we onze macht om mensen samen te brengen meer. Ik zie toekomsten waarbij wij in de podiumkunsten doorbraken in het denken over onze samenleving leiden en daar expliciet voor uitkomen. Ik zie toekomsten waar we ons niet laten instrumentaliseren of voor karretjes laten spannen maar vanuit onze eigen inzichten deelnemen in de vormingen van hoe we samenkomen en ons tot elkaar verhouden in dit land. Ik zie toekomsten waarin we onze speelsheid, maskers, bedekte termen en knipogen behouden in onze strijd voor de sociale, culturele en financiële waardering van onze sector, ons arbeid en ons samenzijn. Want niets is erger dan een gorddroog politiek pamflet waarin één iemand denkt voor anderen uit te kunnen te stippelen hoe het allemaal moet...

VOET PODIUM

– Marjolijn van Heemstra

Alsof iets in mij was afgestemd op wat ons te wachten stond, stagneerde mijn werk vlak voor de pandemie. Jarenlang had ik in een stroomversnelling gemaakt en gespeeld, nu keek ik vanaf de kant naar voorbijrazend water met een hoofd vol vragen over wat ik aan het doen was. Over het tempo, de context, de vorm van mijn werk. Terwijl het virus de wereld lamlegde, kristalliseerden zich langzaam wat antwoorden uit. Richtingwijzers naar een nieuwe manier van werken waar ik hopelijk weer een paar jaar mee vooruit kan. Het is een traag, voortdurend groeiproces, zoals dat gaat met kristalliseren. Maar dit is hoe het smeltwater van mijn gedachten tot nu toe concreet werd:

1. Een voet

Podiumkunst. Kunst op een podium, zegt Van Dale. Maar etymologisch stamt het woord podium af van *pous*, Grieks voor 'voet' of 'basis'. Daar kwam ik twee jaar geleden pas achter. Tot dan toe associeerde ik podiumkunst met zien, kijken, tonen. De voet zorgde voor nieuwe associaties: dragen, brengen, ondersteunen.

Met de voet in gedachten zou je ons vak óók kunnen definiëren als de kunst van het scheppen van een podium. Het vormgeven van de voet die een verhaal uittilt boven het alledaagse. Je zou dan kunnen zeggen: podiumkunst is het creëren van draagkracht.

Er zijn genoeg podiumkunstenaars die op deze manier werken, die hun tijd en expertise steken in het maken van een platform waarop nieuwe verhalen ruimte krijgen.

Dit soort werk wordt, zeker nu, in onze sector aangemoedigd. Toch beschouwen we het niet als het hart van de podiumkunst. Uiteindelijk draait het om de kunst die door het podium gedragen wordt, niet om de kunst van het dragen zelf. Terwijl er om ons heen zoveel behoefte is aan draagkracht.

De podiumkunst weet een verhaal/gedachte/wens op te tillen en in een slijtvaste vorm te zetten. Het is regelrecht verweer tegen de chaos, tegen een breed gedeeld gevoel dat de wereld ons ontglipt. Die expertise zou voor veel meer mensen toegankelijk kunnen zijn als we anders naar ons vak zouden kijken.

Het zou helpen als de voet in ons verhaal meer waardering kreeg. Als we onze draagkracht gaan zien als een essentieel onderdeel van wat de podiumkunsten te bieden hebben. Als we de naam voor onze sector op twee niveaus begrijpen. Kunst op het podium én de kunst van het podium.

2. Een buurt

Theaterzalen kunnen op mijn liefde rekenen. Ik hou van de beloftevolle sfeer, van het getik van de lampen, het kraken van stoelen. Maar tijdens tournees vroeg ik me steeds vaker af waarom ik eigenlijk zo ver van huis was. Waarom wij allemaal voortdurend zo ver van huis zijn. Waarom we onze aandacht, tijd en talent kilometers verderop brengen in plaats van te investeren in de plek waar we wonen. Werken waar je woont is niet alleen erg duurzaam, het dwingt je ook om anders na te denken over wat je maakt. Ik probeer het hyperlokaal werken nu in de praktijk te brengen in mijn nieuwe project, *De Nacht-Wacht*. Het project voegt zich naar de omgeving en gaat uit van wat zich aandient. Soms is het een radioprogramma in de lobby van een lokaal hotel, soms een theatrale voorbereiding op een Marsmissie in een buurthuis, soms een nachtwandeling in het stadsbos om de hoek.

Versterkt door de pandemie voelt deze manier van werken plotseling zoveel logischer dan het altijd onderweg zijn. Ik denk niet dat we de zalen moeten sluiten om de buurten in te trekken. Ook ik ga deze herfst weer op tournee en voor het eerst in lange tijd heb ik daar weer zin in. Maar er is een wereld te winnen als we in ons werk meer interactie aangaan met onze omgeving. Als de bomen en burens die ons omringen onderdeel worden van wat we maken. Als we onze producties uitwisselingen noemen en we met ons kunstenaarschap ook het sociale en ecologische weefsel kunnen versterken waar we deel van uitmaken.

Misschien komt het gewoon hierop neer: zijn waar je bent.

3. *(G)een verhaal*

Nu een groot deel van de mensheid non-stop bezig is met het vormgeven van persoonlijke verhalen vraag ik me af hoeveel verhalen er nog nodig zijn. En als ze nodig zijn, hoe ze dan verteld moeten worden. Misschien is het een kwestie van inzet.

De oneindige stroom van kleine vertellingen die dagelijks aan ons voorbij trekt gaat grotendeels over identiteit. Over wie we zijn ten opzichte van de ander, hoe we ons onderscheiden, onze eigen ruimte innemen.

Steeds vaker denk ik dat het verhaal van de toekomst niet over identificatie zal moeten gaan maar over transformatie. Als we het nog een tijdje willen volhouden op deze planeet is er een grote transitie nodig, eentje die ons losweekt van veel dingen die we nu als onderdeel van onze identiteit beschouwen. In plaats van manifesteren wie we zijn, moeten we trager en kleiner bewegen.

Zo'n transitie heeft baat bij verhalen die rust en reflectie bieden. Of misschien niet eens verhalen. Ruimte; een plaats, een tijd waarin we onszelf kunnen losweken uit het dwingende narratief van een bestaan dat gedomineerd wordt door consumeren en produceren.

Maar hoe verhoudt dit zich tot allerlei strijd die gestreden moet? Tot emancipatie, ontwikkeling en groei? Ik weet het niet. Misschien kan het naast elkaar bestaan. Misschien kan er veel meer naast elkaar bestaan dan wij altijd maar denken. Onze meest succesvolle verhalen draaien om conflict, om obstakels en overwinning. Dat de ene vertelstructuur ten koste zou gaan van de andere is precies zo'n soort narratief. Tijd voor verhalen die niet draaien om conflict maar om het naast elkaar bestaan. Niet om overwinning, maar om verandering.

COLOFON

© Teksten

Ernestine Comvalius

Mounir Samuel

Joyce Roodnat

Floris van Delft

Quinsy Gario

Marjolijn van Heemstra

Redactie

Marlies Oele

Rosa Schogt

Grafisch ontwerp

Studio Katja van Stiphout

Dtp/opmaak

Mindbite, Katinka Gerritsen

Druk

Print Consultancy

Uitgave

NAPK – Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten

i.s.m. uitgeverij it&fb | www.itfb.nl

Muziekgebouw aan 't IJ

Piet Heinkade 5

1019 BR Amsterdam

www.napk.nl

isbn 978 90 6403 9119

© NAPK, 2021

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming van de Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten

Het voeren van een gesprek over de toekomst van de podiumkunsten. Doe het maar eens. Er lijkt te veel om over na te denken. We belanden vaak in lange en ingewikkelde discussies, waarin het jachtige 'nu' dicteert, zeker in de overweldigende realiteit van Corona. Toch biedt die realiteit ons ook de kans om het trage te omarmen. Om afstand te nemen, onszelf de maat te nemen, de fundamente te onderzoeken en zicht te houden op die ene voor ons zo belangrijke vraag: wat is de toekomst van podiumkunsten en hoe verhoudt die zich tot de waarde van kunst in brede zin? U leest zes knooppunten vanuit zes perspectieven, van zes inspirerende én geïnspireerde schrijvers, denkers, kunstenaars. Allemaal slijpen zij facetten van de diamant die podiumkunsten heet en tonen ons zijn rijkdom. Het begin van een prachtige, trage wandeling.

9 789064 039119 >

NAPK
NEDERLANDSE
ASSOCIATIE VOOR
PODIUMKUNSTEN